

УДК 346.2

Христина МАРИЧ

Національний університет “Львівська політехніка”,
доцент кафедри цивільного права та процесу
Навчально-наукового інституту права,
психології та інноваційної освіти,
кандидат юридичних наук, доцент
khrystyna.m.marych@lpnu.ua
ORCID: 0000-0003-0088-980X

ІНСТИТУТ УПОВНОВАЖЕНОГО У СФЕРІ ЗАХИСТУ ДОВКІЛЛЄВИХ ПРАВ ТА ДОВКІЛЛЯ

<http://doi.org/10.23939/law2025.47.161>

© Марич Х., 2025

Стаття присвячена дослідженню світових та вітчизняних тенденцій спеціалізації уповноваженого у сфері захисту довкіллєвих прав, а також потребі та можливості впровадження цього інституційного механізму захисту довкіллєвих прав в Україні.

У статті авторка вивчає зарубіжний досвід створення та функціонування інституту омбудсмана у довкіллєвій сфері, розглядає позиції науковців стосовно перспективи запровадження відповідної посади в Україні.

Також досліджено правовий та практичний аспекти діяльності Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини у сфері охорони довкілля, використання природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки, зокрема, ефективність діяльності за напрямом “економічні, соціальні та культурні права”, що вміщає довкіллєві питання, також питання захисту екологічних прав.

В Україні, окрім парламентського уповноваженого, який має своїх представників, є й інші уповноважені, зокрема президентські радники-уповноважені та урядові уповноважені. Відповідно проаналізовано специфіку правового статусу Радника Президента України, Радника-уповноваженого Президента, Уповноваженого Кабінету Міністрів України.

Впровадження інституції Уповноваженого, що спеціалізується на захисті екологічних прав громадян та довкілля в Україні, є можливістю для розширення та підсилення інституційних механізмів захисту у сфері охорони довкілля, використання природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки. Важливо, щоб така спеціалізована інституція мала правове підґрунтя, що чітко визначає сферу діяльності, завдання, повноваження, вимоги до кандидата на посаду, обмеження щодо призначення на посаду, порядок призначення на посаду та звільнення з посади, порядок організаційного забезпечення діяльності тощо. Для того, щоб ця інституція була не простою формальністю, а дієвим інструментом захисту довкіллєвих прав, треба забезпечити розміщення інформації про результати її роботи на спеціальному вебсайті.

Ключові слова: уповноважений з прав людини, омбудсман, уповноважений Верховної Ради України з прав людини, урядовий уповноважений з прав людини, спеціалізований уповноважений з прав людини, екологічні права, довкілля, захист.

Постановка проблеми. В законодавстві України, зокрема в Конституції України та інших законах України, визначено низку екологічних прав громадян. Проте лише формальне закріплення на законодавчому рівні прав громадян у довкіллевій сфері не забезпечить їх належного дотримання та захисту. Тому для правової держави важливим завданням є створення механізмів, що забезпечують реалізацію, дотримання, захист екологічних прав громадян. Крім того, надійне функціонування таких механізмів, спрямоване і на захист та охорону довкілля, раціональне використання природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки, адже відповідає інтересам не лише теперішніх, але і майбутніх поколінь в контексті загальноновизнаної концепції сталого розвитку.

Серед механізмів, що забезпечують реалізацію, дотримання, захист екологічних прав громадян, а також довкілля, основну роль відіграють загальні інституційні механізми. Однак заслуговує на підвищену увагу та дослідження ідея про спеціалізацію інституційних механізмів захисту саме в довкіллевій сфері, що є можливістю для концентрації саме на вузькій групі прав та категорії справ.

Так, питання створення та функціонування інституту уповноваженого, що спеціалізується на захисті екологічних прав громадян та довкілля як одного з інституційних механізмів захисту, залишається актуальним і підтверджує важливість такого дослідження.

Аналіз дослідження проблеми. Довкіллеві права громадян та інституційні механізми їх захисту були предметом дослідження таких вчених, як В. Андрейцев, Г. Анісімова, А. Гетьман, М. Краснова, М. Шульга та інших. Інститут екологічного омбудсмана, як спеціалізований механізм захисту прав громадян, зокрема зарубіжний досвід та вітчизняну практику, вивчали С. Жмакін, Т. Лагойда.

Метою статті є дослідження світових та вітчизняних тенденцій спеціалізації уповноваженого у сфері захисту довкіллевих прав, а також визначення потреби та можливості впровадження такого інституційного механізму захисту довкіллевих прав в Україні.

Виклад основного матеріалу. У світовій практиці трапляються різні моделі інституту уповноваженого з прав людини.

Водночас інститут омбудсмана може бути створений:

- у різних сферах – публічного та приватного права (наприклад, мовний омбудсман, освітній омбудсман, бізнес-омбудсман, земельний омбудсман, страховий омбудсман тощо);
- на різних рівнях (наприклад, парламентський уповноважений, урядовий уповноважений, омбудсман на підприємствах, студентський омбудсман в університетах тощо);
- з різною компетенцією (наприклад, звернення до суду по захист прав і свобод, контроль за забезпеченням прав і свобод тощо).

Вибір певної моделі створення та організації інституту уповноваженого з прав людини залежить від низки факторів, серед яких правова система, державна організація, суспільні запити і потреби.

Екологічна спеціалізація уповноваженого з прав людини, що виражається в створенні та діяльності окремої інституції, спостерігається в таких країнах, як Нова Зеландія, США, Австрія, Грузія, Ірландія тощо. Водночас у кожній країні спеціалізований інститут уповноваженого з прав людини у сфері охорони довкілля має свої особливості, пов'язані з призначенням на посаду, підзвітністю, компетенцією тощо.

Так, у Новій Зеландії створено в парламенті окрему посаду – посаду Уповноваженого парламенту з навколишнього середовища. На цю посаду призначення відбувається за рекомендацією Пала-

ти представників на п'ять років, однак термін може бути продовжено. Такий уповноважений має широке коло повноважень, підзвітний лише парламенту і не залежить від інших органів влади [2, с. 9].

Офіс екологічного омбудсмена, рада якого працює над питаннями довкілля, створено в Грузії. Зокрема, рада рекомендує законодавчі зміни, надає зацікавленим сторонам консультації, залучається до громадських обговорень. У складі Агентства з охорони довкілля в США функціонують екологічні омбудсмени, які своєю діяльністю підтримують зв'язок між державою та громадськістю, надають різноманітну допомогу з питань дозвільного, фінансового, технічного характеру [4, с. 253].

В Україні, на найвищому рівні, закріплено право кожного на захист Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини (ч. 3, ст. 55 Конституції України [3]). Особливості правового статусу парламентського уповноваженого в Україні визначено окремим законом України “Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини” [12].

В цьому законі (ст. 11) закріплено право парламентського Уповноваженого з прав людини на представників, що є своєрідною внутрішньою спеціалізацією цієї інституції. Отже, в межах коштів, які затвердив парламент, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, призначає своїх представників, які спеціалізуються на окремих питаннях. Загальні засади діяльності таких представників, їх повноваження, завдання, функції та права визначаються відповідним Положенням [6].

В серпні 2019 року Президент України вніс на розгляд парламенту законопроект (реєстраційний номер 1016) [9], який передбачав конституційні зміни стосовно парламентських Уповноважених. Власне пропозиція стосувалася спеціалізації Уповноважених Верховної Ради України в окремих сферах, правовий статус, яких мав визначатись в окремих законах. Такі парламентські уповноважені в окремих сферах мали здійснювати парламентський контроль за дотриманням Конституції та законів України.

Водночас така пропозиція обґрунтовувалась тим, що ефективно виконувати такі повноваження одна особа не здатна. Фактично спеціальні парламентські уповноважені мали функціонувати паралельно з вже чинним Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини.

Відповідно в запропонованому президентському законопроекті розширювались і повноваження парламенту – призначати та звільняти парламентських Уповноважених в окремих сферах та щороку заслуховувати їхні доповіді про те, як дотримується відповідне законодавство України.

Проте ця пропозиція Президента України так і не була практично впроваджена, адже запропонований президентський законопроект Конституційним Судом України визнано не відповідним Конституції (Висновок № 6-в/2019) [1]. Так, Конституційний Суд України виснував, що запропоновані зміни можуть звузити сферу діяльності, а відповідно й обмежити повноваження чинного парламентського уповноваженого, що також обмежить і право кожного на звернення по відповідний захист. Також Конституційний Суд України звернув увагу на ризик того, що парламент через діяльність таких окремих уповноважених може надміру втручатися в різні сфери суспільного життя, не дотримуючи балансу між приватними й публічними інтересами.

Сьогодні в Україні є дев'ять представників парламентського Уповноваженого з прав людини, що спеціалізуються на окремих напрямках (наприклад, з міжнародного співробітництва та європейської інтеграції, з інформаційних прав та інші) чи правах окремих категорій (наприклад, з прав громадян, постраждалих внаслідок збройної агресії проти України, з прав дитини тощо).

Оскільки спеціального Представника парламентського Уповноваженого з довкіллевих питань немає, ці питання належать до сфери діяльності Представника Уповноваженого з соціальних та економічних прав.

Напрямок діяльності “економічні, соціальні та культурні права”, окрім довкіллевих питань, містить питання у сферах соціального захисту, охорони здоров'я, праці, власності, освіти, культури. Однак такий широкий спектр діяльності створює ризики вибіркового або недостатнього дослідження наявних проблем, що своєю чергою применшує правозахисні можливості цієї інституції.

Проаналізувавши щорічні доповіді, очевидно стає недостатня увага до стану дотримання екологічних прав, зокрема дуже загальний огляд окремих питань, проста констатація факту погіршення стану довкілля та незадовільного стану забезпечення конституційних прав в довкіллевій сфері

тощо. Відповідні щорічні доповіді, а також спеціальні доповіді опубліковані на офіційному вебсайті – <https://ombudsman.gov.ua/uk/shchorichni-ta-specialni-dopovidi> [13, 14, 15, 16].

Зазвичай в щорічних доповідях виділяється окремий підрозділ, присвячений питанням довкілля (наприклад, у щорічній доповіді за 2024 р. – підрозділ 6.8 “Право на безпечне довкілля” розділу 6 “Соціальні, економічні та культурні права” [16], у щорічній доповіді за 2023 рік – підрозділ 8 “Право на безпечне довкілля” розділу 6 “Соціальні, економічні та культурні права” [14]). Також за період дії правового режиму воєнного стану було представлено одну спеціальну доповідь про стан дотримання прав у довкіллевій сфері, а саме: права на доступ до чистої води [13].

Звернення громадян за 2024 рік щодо порушення права на екологічну безпеку стосувалися стану водних ресурсів, атмосферного повітря, санітарного законодавства, управління відходами, а також містобудівної діяльності, охорони і використання земель [16].

Інформації про кількість звернень у 2024 і 2023 році у відповідних щорічних доповідях нема. Лише у спеціальній доповіді [13] зазначається, що вона складена на підставі розгляду 511 звернень (індивідуальних і колективних) за 2023–2024 роки; водночас 200 звернень громадян за 2023 рік та 31 звернення громадян за 2024 рік стосуються порушення прав на доступ до безпечної води.

175 звернень надійшло до Секретаріату Уповноваженого впродовж 2022 року, водночас було відкрито за цими зверненнями 6 проваджень [15].

У 2023 році звернення від громадян стосувались порушення господарюючими суб'єктами права на безпечне довкілля, а саме забруднення атмосферного повітря, вплив на людину вібрацій і шуму, засмічення території [14]. Звернення, які надходили у 2022 році, стосувались забруднення атмосферного повітря [15].

Акцент на зверненнях щодо забруднення атмосферного повітря було зроблено і в доповідях довоєнного періоду. З огляду на постійність цієї проблеми, доцільною є робота з вузько предметного і поглибленого її дослідження, результати якого варто представити у спеціальній доповіді.

Крім того, реалії сьогодення – негативний вплив російського повномасштабного воєнного вторгнення на територію України, що проявляється, зокрема, і в знищенні природних об'єктів чи погіршенні якості природних ресурсів, створює додаткові виклики в реалізації прав громадян у довкіллевій сфері та їх охороні і захисті.

В Україні, крім парламентського уповноваженого, який має своїх представників, є й інші уповноважені, зокрема президентські уповноважені та урядові уповноважені.

Так, в Положенні про Радника Президента України [7], де закріплено загальні засади діяльності Радника Президента України, є згадка і про Радника-уповноваженого Президента України, діяльність якого координується Керівником президентського офісу. Президент України призначає на посаду та звільняє з посади Радника-уповноваженого, а Керівник Офісу Президента України пропонує Президентові України відповідну кандидатуру. Однак не зрозуміла роль президентського Радника-уповноваженого, оскільки в цьому Положенні не закріплено його функції, завдання, права на відміну від Радника Президента, який розробляє і вносить Президентові України пропозиції стосовно президентських повноважень у відповідних сферах.

Сьогодні є радники-уповноважені Президента України: з питань санкційної політики, з питань реабілітації учасників бойових дій, з питань безбар'єрності, з питань прав дитини та дитячої реабілітації тощо.

Посади уповноважених утворюються і при Кабінеті Міністрів України або у його складі, зокрема є: освітній омбудсмен, урядовий уповноважений з питань регуляторної політики, урядовий уповноважений з прав осіб з інвалідністю, урядовий уповноважений з гендерної політики, уповноважений із захисту державної мови тощо.

Водночас правовий статус урядових уповноважених визначається по-різному. Наприклад, правові й організаційні засади діяльності (зокрема, порядок призначення на посаду та звільнення з посади, вимоги до кандидата на посаду, обмеження, завдання, права, забезпечення діяльності)

освітнього омбудсмена визначено Кабінетом Міністрів України у відповідному Положенні [5]. Крім того, інститут освітнього омбудсмена закріплено на законодавчому рівні (Закон України “Про освіту” [11]).

Щодо уповноваженого уряду з питань гендерної політики, то в однойменному положенні [8] конкретизовано лише його завдання та права, але вимог до кандидата на посаду нема.

Статус урядового уповноваженого із захисту державної мови визначається Законом України “Про забезпечення функціонування української мови як державної” [10], зокрема у цьому законі закріплено його завдання, повноваження, вимоги до кандидата на посаду, несумісність з посадою, порядок призначення та звільнення, підстави звернення до такого уповноваженого, розгляд ним скарг.

Що ж до спеціалізованого на довкіллевих питаннях уповноваженого, то у фаховій літературі висловлюються пропозиції впровадити відповідну посаду. Так, С. Жмакін вважає, що в Україні екологічний омбудсмен має бути парламентським представником, незалежним від уряду. Компетенція такого омбудсмена може проявлятися, зокрема у тому, щоб вимагати від державних органів здійснення заходів, котрі спрямовані на забезпечення права на безпечне довкілля, пропонувати законодавчі зміни в довкіллевій сфері, інформувати про стан довкілля, забезпечувати еколого-просвітницьку роботу з населенням, розслідувати скарги стосовно екологічних правопорушень тощо [2, с. 10].

Т. Лагойда ж пропонує впровадити спеціалізацію екологічного омбудсмена на урядовому рівні. Відповідний уповноважений з екологічних питань має підпорядковуватись Кабінету Міністрів України, серед завдань якого зокрема: захист конституційних та інших екологічних прав громадян, реалізація заходів, що спрямовані на дотримання законодавства в довкіллевій сфері, запобігання порушенням та припинення порушень екологічних прав, внесення пропозицій про розроблення проєктів нормативно-правових актів, які стосуються екологічних прав, та участь у їх розробці, підтримка просвітницької діяльності, що підвищує екосвідомість та екокультуру людей тощо [4, с. 253].

Висновки. Отже, створення та функціонування інституту уповноваженого, що спеціалізується на захисті довкіллевих прав громадян та довкілля, варто розглядати як можливість розширення та підсилення інституційних механізмів захисту у сфері охорони довкілля, використання природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки.

Важливо, щоб така спеціалізована інституція мала правове підґрунтя, що чітко визначає сферу діяльності, завдання, повноваження, вимоги до кандидата на посаду, обмеження щодо призначення на посаду, порядок призначення на посаду та звільнення з посади, порядок організаційного забезпечення діяльності тощо. Водночас треба нормативно закріпити інститут уповноваженого у сфері охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки і в основному законі довкіллевого законодавства України.

Для того, щоб ця інституція була не простою формальністю, а дієвим інструментом захисту довкіллевих прав, треба забезпечити розміщення інформації про результати її роботи на спеціальному вебсайті. Водночас такий вебсайт має бути інформативно наповненим і доступним для пересічного користувача.

Крім того, практична спроможність спеціалізованого омбудсмана ефективно здійснювати свою діяльність із захисту довкіллевих прав та довкілля залежить від належного фінансового та технічного забезпечення.

Питання про створення оптимальної для України моделі спеціалізованого інституту уповноваженого в довкіллевій сфері, функціонування якого посилить гарантування та підвищить рівень захисту довкіллевих прав громадян та довкілля, стануть предметом наступного дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Висновок Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до статей 85 та 101 Конституції України (щодо уповноважених Верховної Ради України) (реєстр. № 1016) вимогам статей 157 і 158 Конституції України від 20 листопада 2019 року № 6-в/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v006v710-19#Text> (Дата звернення: 14.05.2025).
2. Жмакін С. А. (2024). Правова природа інституту екологічного омбудсмена: досвід Нової Зеландії. *Науково-практичний журнал “Екологічне право”*. Вип. 1–2. С. 7–11. URL: <http://ecolaw.idpnan.kyiv.ua/archive/2024/1-2/3.pdf> (Дата звернення: 14.05.2025).
3. Конституція України від 28 червня 1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (Дата звернення: 14.05.2025).
4. Лагойда Т. В. (2023). Інститут спеціалізованого екологічного омбудсмена: зарубіжний досвід та можливість його імплементації в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 6. С. 251–254. URL: http://www.lsej.org.ua/6_2023/57.pdf (Дата звернення: 14.05.2025).
5. Положення про освітнього омбудсмена: постанова Кабінету Міністрів України від 6 червня 2018 р. № 491. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/491-2018-п#Text> (Дата звернення: 14.05.2025).
6. Положення про представників Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини: наказ Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини від 20 жовтня 2022 року № 84.15/22. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v84_1715-22#n6 (Дата звернення: 14.05.2025).
7. Положення про Радника Президента України: указ Президента України від 26 липня 2021 року № 309/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/309/2021#Text> (Дата звернення: 14.05.2025).
8. Положення про Урядового уповноваженого з питань гендерної політики: постанова Кабінету Міністрів України від 7 червня 2017 р. № 390. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/390-2017-п#Text> (Дата звернення: 14.05.2025).
9. Про внесення змін до статей 85 та 101 Конституції України (щодо уповноважених Верховної Ради України): проєкт Закону від 29 серпня 2019 р. № 1016. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66256 (Дата звернення: 14.05.2025).
10. Про забезпечення функціонування української мови як державної: закон України від 25 квітня 2019 року № 2704-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#n401> (Дата звернення: 14.05.2025).
11. Про освіту: закон України від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#n1065> (Дата звернення: 14.05.2025).
12. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини: закон України від 23 грудня 1997 року № 776/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/776/97-вр#Text> (Дата звернення: 14.05.2025).
13. Спеціальна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо стану додержання прав громадян на чисту та доступну воду в умовах дії правового режиму воєнного стану. URL: [https://www.ombudsman.gov.ua/storage/app/media/uploaded-files/cpetsdopovidruk-1.pdf](https://www.ombudsman.gov.ua/storage/app/media/uploaded-files/cpetsdopoviddruk-1.pdf). (Дата звернення: 14.05.2025).
14. Щорічна доповідь про стан додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні у 2023 році. URL: <https://ombudsman.gov.ua/report-2023/> (Дата звернення: 14.05.2025).
15. Щорічна доповідь про стан додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні у 2022 році. URL: <https://ombudsman.gov.ua/report-2022/> (Дата звернення: 14.05.2025).
16. Щорічна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини про стан додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні у 2024 році. URL: https://www.ombudsman.gov.ua/storage/app/media/uploadedfiles/Щорічна_доповідь_Уповноваженого_2024_році.pdf (Дата звернення: 14.05.2025).

REFERENCES

1. **Vysnovok Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy u spravi za konstytutsiinym zvernenniam Verkhovnoi Rady Ukrainy pro nadannia vysnovku shchodo vidpovidnosti zakonoproektu pro vnesennia zmin do statei 85 ta 101 Konstytutsii Ukrainy (shchodo upovnovazhenykh Verkhovnoi Rady Ukrainy) (reiestr. No. 1016) vymoham statei 157 i 158 Konstytutsii Ukrainy** (2019, November 20) No. 6-в/2019. [Opinion of the Constitutional Court of Ukraine in the case on the constitutional appeal of the Verkhovna Rada of Ukraine on the provision of an opinion on the compliance of the draft law on amendments to Articles 85 and 101 of the Constitution of Ukraine (regarding the authorized representatives of the Verkhovna Rada of Ukraine) (Registration No. 1016) with the requirements of Articles

157 and 158 of the Constitution of Ukraine]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v006v710-19#Text> [In Ukrainian].

2. Zhmakin, S. A. (2024). *Pravova pryroda instytutu ekolohichnoho ombudsmena: dosvid Novoi Zelandii*. [Legal Nature of the Environmental Ombudsman Institution: the New Zealand Experience]. *Naukovo-praktychnyi zhurnal "Ekolohichne pravo"*. Vyp. 1–2. P. 7–11. Retrieved from: <http://ecolaw.idpnan.kyiv.ua/archive/2024/1-2/3.pdf> [In Ukrainian].

3. *Konstytutsiia Ukrainy* (1996, June 28) [Constitution of Ukraine]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> [In Ukrainian].

4. Lahoida, T. V. (2023). *Instytut spetsializovanoho ekolohichnoho ombudsmena: zarubizhnyi dosvid ta mozhlyvist yoho implementatsii v Ukraini*. [Institute of Specialized Environmental Ombudsman: Foreign Experience and Opportunity its Implementation in Ukraine]. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*. No. 6. P. 251–54. Retrieved from: http://www.lsej.org.ua/6_2023/57.pdf [In Ukrainian].

5. *Polozhennia pro osvithnoho ombudsmena* (2018, June 6) No. 491. [Regulations on the Educational Ombudsman: Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/491-2018-p#Text> [In Ukrainian].

6. *Polozhennia pro predstavnykiv Upovnovazhenoho Verkhovnoi Rady Ukrainy z prav liudyny* (2022, October 20) No. 84.15/22. [Regulations on Representatives of the Ukrainian Parliament Commissioner for Human Rights: Order of the Ukrainian Parliament Commissioner for Human Rights]. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v84_1715-22#n6 [In Ukrainian].

7. *Polozhennia pro Radnyka Prezidenta Ukrainy* (2021, July 26) No. 309/2021. [Regulations on the Advisor to the President of Ukraine: Decree of the President of Ukraine]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/309/2021#Text> [In Ukrainian].

8. *Polozhennia pro Uriadovoho upovnovazhenoho z pytan hendernoï polityky* (2017, June 7) No. 390. [Regulations on the Government Commissioner for Gender Policy: Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/390-2017-p#Text> [In Ukrainian].

9. *Pro vnesennia zmin do statei 85 ta 101 Konstytutsii Ukrainy (shchodo upovnovazhenykh Verkhovnoi Rady Ukrainy)* (2019, August 29) No. 1016. [On Amendments to Articles 85 and 101 of the Constitution of Ukraine (regarding the Ukrainian Parliament Commissioner): Draft Law]. Retrieved from: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66256 [In Ukrainian].

10. *Pro zabezpechennia funktsionuvannia ukrainskoi movy yak derzhavnoi* (2019, April 25) No. 2704-VIII. [On Supporting the Functioning of the Ukrainian Language as the State Language: Law of Ukraine]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#n401> [In Ukrainian].

11. *Pro osvitu* (2017, September 5) No. 2145-VIII. [On Education: Law of Ukraine]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#n1065> [In Ukrainian].

12. *Pro Upovnovazhenoho Verkhovnoi Rady Ukrainy z prav liudyny* (1997, December 23) No. 776/97-VR. [On the Ukrainian Parliament Commissioner for Human Rights: Law of Ukraine]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/776/97-vr#Text> [In Ukrainian].

13. *Spetsialna dopovid Upovnovazhenoho Verkhovnoi Rady Ukrainy z prav liudyny shchodo stanu doderzhannia prav hromadian na chystu ta dostupnu vodu v umovakh dii pravovoho rezhymu voiennoho stanu*. [Special report of the Ukrainian Parliament Commissioner for Human Rights on the state of observance of citizens' rights to clean and accessible water under the legal regime of martial law]. Retrieved from: <https://www.ombudsman.gov.ua/storage/app/media/uploaded-files/cpetsdopoviddruk-1.pdf> [In Ukrainian].

14. *Shchorichna dopovid pro stan doderzhannia ta zakhystu prav i svobod liudyny i hromadianyna v Ukraini u 2023 rotsi*. [Annual report on the state of observance and protection of human and civil rights and freedoms in Ukraine in 2023]. Retrieved from: https://ombudsman.gov.ua/storage/app/media/uploaded-files/Щорічна_доповідь_Уповноваженого_за_2023_рік.pdf [In Ukrainian].

15. *Shchorichna dopovid pro stan doderzhannia ta zakhystu prav i svobod liudyny i hromadianyna v Ukraini u 2022 rotsi*. [Annual report on the state of observance and protection of human and civil rights and freedoms in Ukraine in 2022]. Retrieved from: <https://ombudsman.gov.ua/report-2022/> [In Ukrainian].

16. *Shchorichna dopovid Upovnovazhenoho Verkhovnoi Rady Ukrainy z prav liudyny pro stan doderzhannia ta zakhystu prav i svobod liudyny i hromadianyna v Ukraini u 2024 rotsi*. [Annual report of the Ukrainian Parliament Commissioner for Human Rights on the state of observance and protection of human and civil rights and freedoms in Ukraine in 2024]. Retrieved from: https://www.ombudsman.gov.ua/storage/app/media/uploaded-files/Shchorichna_dopovid_Upovnovazhenoho_2024_rotsi.pdf [In Ukrainian].

Дата надходження статті: 02.06.2025 р.

Khrystyna MARYCH

Lviv Polytechnic National University,
Educational and Research Institute of Law,
Psychology and Innovative Education,
Associate Professor of the Civil Law
and Procedure Department,
Ph.D. in Law, Associate Professor
khrystyna.m.marych@lpnu.ua
ORCID: 0000-0003-0088-980X

**INSTITUTE OF THE COMMISSIONER FOR THE PROTECTION
OF ECOLOGICAL RIGHTS AND THE ENVIRONMENT**

The article is devoted to the study of global and domestic trends in the specialization of the Commissioner in the field of environmental rights protection, as well as the necessity and possibility of implementing this institutional mechanism for the protection of environmental rights in Ukraine.

In the article, the author studies foreign experience in the creation and functioning of the ombudsman institution in the ecological sphere, and considers the positions of scholars regarding the prospects for introducing a corresponding position in Ukraine.

The legal and practical aspects of the activities of the Ukrainian Parliament Commissioner for Human Rights in the field of environmental protection, use of natural resources, and ensuring environmental safety are also investigated, in particular effectiveness of activities in the area of economic, social and cultural rights, which includes environmental issues, including the protection of environmental rights.

In Ukraine, in addition to the parliamentary commissioner, who has his own representatives, there are other commissioners. Accordingly, the specifics of the legal status of the Advisor to the President of Ukraine, the Advisor-Commissioner of the President, and the Commissioner of the Cabinet of Ministers of Ukraine were analyzed.

The introduction of the institution of an ombudsman specializing in the protection of the environmental rights of citizens and the environment in Ukraine is an opportunity to expand and strengthen institutional mechanisms for protection in the field of environmental protection, the use of natural resources, and ensuring environmental safety. It is important that such a specialized institution has a legal basis that clearly defines the scope of activity, tasks, powers, requirements for a candidate for the position, restrictions on appointment to the position, the procedure for appointment to the position and dismissal from the position, the procedure for organizational support of the activity, etc. To ensure that this institution is not a mere formality, but an effective tool for protecting environmental rights, it is necessary to ensure that information about the results of its work is posted on a special website.

Keywords: Commissioner for Human Rights, ombudsman, Ukrainian Parliament Commissioner for Human Rights, Government Commissioner for Human Rights, Specialized Commissioner for Human Rights, Environmental Rights, Environment, Protection.